

Itineraris des dels marges Marc europeu comparat de models de cooperativisme d'inclusió sociolaboral

Itineraris des dels marges

**Marc europeu
comparat
de models de
cooperativisme
d'inclusió sociolaboral**

Autoria: **LabCoop, sccl**
Guernica Facundo Vericat
Jordi Garcia Jané
Noelia Sotus Ramon
Pere Ribas Perarnau
Sandra Erill Insensé

Document sota llicència: CC BY-NC-SA 4.0

1. Marc internacional

En el panorama internacional diferents organismes han atorgat, al llarg del temps, un paper rellevant al cooperativisme, en les seves diferents formes, com a marc afavoridor de la inclusió.

L'Organització mundial de Nacions Unides (ONU) ha vingut reconeixent el paper destacat de les cooperatives en el desenvolupament social des de principis dels anys 90 en diferents resolucions¹. Posant en valor la important contribució de les cooperatives a diferents cimera mundials², l'any 2001 l'Assemblea General (en la seva 57a Sessió) adopta la Resolució 56/114 «Cooperatives en el Desenvolupament Social».

En aquesta resolució empeny als estats membres a desenvolupar marcs reguladors i polítics favorables, per tal de desenvolupar «plenament el potencial i la contribució de les cooperatives per a la consecució dels objectius de desenvolupament social, en particular l'erradicació de la pobresa, la generació d'ocupació plena i productiva i la millora de la integració social [...] Prenent mesures destinades a permetre que les persones visquin en situació de pobresa o pertinença a grups vulnerables per participar voluntàriament en la creació i desenvolupament de cooperatives [...] i desenvolupar una associació eficaç entre els governs i el moviment cooperatiu».

El 2010, l'enquesta general sobre les contribucions dels estats membres de l'Organització Internacional del Treball (OIT) a la justícia social, reafirma que la promoció de les cooperatives està en línia amb la Declaració del 1998 de l'OIT sobre els principis i drets fonamentals en el treball i altres convenis i, en particular, va establir clarament «el paper de les cooperatives per a aconseguir la inclusió social de tots els seus membres, incloent-hi les persones desfavorides».

Segons aquest organisme internacional, l'ESS a vegades es confon amb una economia «de pobres», «per a pobres» o «per a col·lectius en situació de vulnerabilitat» com les persones amb diversitat funcional, amb baixa qualificació, migrades, joves, etc. però l'ESS no és, per definició, una economia per a les persones més pobres o en major vulnerabilitat. És, en realitat, una opció, doncs les persones poden decidir combinar objectius (econòmics, socials, ambientals o d'un altre tipus), no maximitzar els guanys i establir una governança participativa. Tanmateix, aquesta percepció de l'ESS com una economia per a les persones excloses no és del tot incorrecta, doncs en virtut dels principis i pràctiques de solidaritat que la caracteritzen, les entitats d'ESS sovint són les úniques formes accessibles per a les persones que no poden mobilitzar suficient capital o altres recursos per a llançar i desenvolupar activitats econòmiques³. En aquest rol inclusiu les cooperatives tenen un paper rellevant, doncs sovint atrauen persones que no tenen accés al treball, a béns i productes, i fins i tot a coneixements, però intueixen que el camí per accedir-hi es troba en solucions col·lectives com la cooperativa.

L'any 2015 l'Assemblea General de l'ONU adopta l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, un pla d'acció a favor de les persones, el planeta i la prosperitat mundial, que també té l'objectiu d'enfortir la pau universal i l'accés a la justícia. En el procés d'elaboració de l'Agenda 2030, l'ONU havia dut a terme el procés de consulta més extens de la seva història, adreçant-se a actors polítics estatals i subestatals, al món de l'empresa privada i als actors de la societat civil. L'Agenda es basa en 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) que la humanitat hauria d'assolir abans de l'any 2030, per tal que al món hi prevalguin la pau, la dignitat, la justícia i la preservació del medi ambient.

El Grup de Treball Interinstitucional de Nacions Unides sobre Economia Social i Solidària defensa que l'ESS pot exercir un paper clau en la realització de l'Agenda 2030 i els ODS mitjançant la promoció d'un desenvolupament inclusiu i sostenible. Els vincles entre l'ESS i els 17 ODS assenyalats pel Grup⁴, posen en relleu el seu potencial com a model alternatiu de desenvolupament.

L'ESS posa l'accent en la protecció social, la satisfacció de necessitats bàsiques i la governança participativa, i està relacionada directament amb tres dels objectius generals vinculats a l'erradicació de la pobresa, la igualtat i la bona governança (ODS 1, 10 i 16). En concret, l'ESS pot contribuir a aquests objectius a través de la generació d'ocupacions justes, la millora dels drets als recursos econòmics, la facilitació de l'accés a serveis socials i assistència, la seguretat alimentària i l'apoderament econòmic de les dones, metes totes elles que també estan vinculades amb la realització d'altres ODS.

Respecte a l'ocupació i el creixement inclusiu (ODS 8 i 9), el Grup considera que l'ESS també contribueix a contrarestar el creixement de l'ocupació precària. En especial, l'organització en cooperatives pot facilitar l'accés a finançament, maquinària, treball i coneixements especialitzats necessaris per a la diversificació econòmica. L'ESS es considera una via complementària per a afrontar el continu augment de l'ocupació precària i el greu dèficit de treball decent relacionat amb l'economia informal en algunes regions del món. En el si d'un ambient institucional i polític favorable, les cooperatives (i altres entitats d'ESS) poden exercir un paper clau en la realització de l'ODS del treball decent.

1- Resolucions 47/90 de 16 de desembre de 1992, 49/155 de 23 de desembre de 1994, 51/58 de 12 de desembre de 1996 i 54/123 de 17 de desembre de 1999.

2- La Cimera Mundial sobre Desenvolupament Social, celebrada a Copenhague el 1995, la Quarta Conferència Mundial sobre les Dones, celebrada a Pequín el mateix any, la segona Conferència de les Nacions Unides sobre Assentaments Humans (Hàbitat II), celebrada a Istanbul el 1996 i les seves revisions quinquennals, així com la Cimera Mundial de l'Alimentació, celebrada a Roma el 1996. Totes elles recollides com a antecedents a la Resolució 56/114.

3- Di Meglio, R. i Diop, C. Coords (2010). *Economía social y solidaria: construyendo un entendimiento común*. Centro Internacional de Formación de la OIT.

4- Grupo de Trabajo Interinstitucional de las Naciones Unidas sobre Economía Social y Solidaria. (2014). *La Economía Social y Solidaria y el Reto del Desarrollo Sostenible*.

2. Les cooperatives d'inclusió en el panorama internacional

Un dels primers organismes que es va interessar per oferir una visió global sobre les entitats sense ànim de lucre (incloses les «social solidarity cooperatives»⁵) a nivell mundial, va ser el Centre d'Estudis Johns Hopkins per la Societat Civil, que des de 1991 analitza entitats molt diverses, emprant mètodes comparatius entre països que han estat adoptats per Nacions Unides⁶.

Durant dues dècades el «Comparative Nonprofit Sector Project» del Centre ha demostrat la importància d'aquest teixit a pràcticament tots els països estudiats (47), alhora que ha mostrat la necessitat (però també la precarietat) d'una recopilació constant i regular de dades. Tanmateix, la darrera comparativa global produïda data de 2004 (recollint dades del 1995 al 2002); des de llavors només 20 països han produït dades oficials sobre «el sector sense ànim de lucre» amb la metodologia proposada pel Centre i adoptada per Nacions Unides (Espanya no es troba entre ells)⁷.

Més recentment, el 2012, quatre universitats belgues generen un «pol d'atracció interuniversitària» orientat a l'anàlisi de les entitats sense ànim de lucre, treball que realitzaran fins al 2017. Durant aquest període al voltant de 45 investigadores en economia, gestió, sociologia i psicologia de les universitats de Bèlgica i quatre entitats internacionals de recerca se centren a «construir coneixement interdisciplinari i integrat sobre empenedoria social i empresa social». En paral·lel, el 2013 defineixen un projecte internacional ambiciós, amb la implicació de més de 220 recercadores de 50 països, que es proposen desenvolupar un anàlisi internacional comparat d'empreses socials (International Comparative Social Enterprise Models – ICSEM Project), que durarà fins al 2020 i que serà pioner a nivell mundial en identificar, analitzar i comparar models d'empreses socials de 43 països, sobre una base de dades de 721 empreses.

Després de set anys d'investigació, una de les conclusions⁸ a les quals arriba l'anàlisi comparat és que existeix un «model social-cooperatiu» sòlid, que constitueix un dels tres principals models d'empresa social (juntament amb les «social-business model» i l'«entrepreneurial non-profit model»). En l'estudi, les entitats del model social-cooperatiu formalitzades en cooperativa representen el 15% del total d'empreses socials analitzades (102 de 721). El model social-cooperatiu, però, no respon únicament a la figura cooperativa i inclouen altres formes jurídiques basades en principis de cooperació (per bé que la cooperativa representa entre el 74% i el 80% dels casos). Per exemple, als països en desenvolupament identifiquen moltes activitats productives amb objectius socials que operen de forma cooperativa, tot i que no ho fan registrant-se com a tals i romanen en la informalitat.

Segons l'estudi, el model social-cooperatiu és el resultat del pas d'organitzacions d'interès mutu (informals, associatives o cooperatives) cap a finalitats d'interès general. Semblaria que aquesta evolució es pot observar a dos nivells: en primer lloc, per la combinació de l'interès mutu de les persones que han promogut originàriament l'entitat, amb algunes activitats o pràctiques orientades al conjunt de la comunitat o a un grup específic de beneficiàries (membres o no de l'organització); en segon lloc, les entitats d'interès mutu, amb el suport o empreses per moviments socials, han pres consciència dels nous reptes socials i han decidit transformar-se en (o crear) un nou tipus d'organització, el què en podríem anomenar genèricament la «cooperativa social», que sembla adaptar-se millor a aquests nous desafiaments. Aquesta evolució ha conduït, en alguns països, al desenvolupament d'un ecosistema de suport: el reconeixement legal i la regulació jurídica, la promoció de l'accés a contractes públics, el desplegament de línies d'ajut i/o règims fiscals particulars, etc.

Per a l'ICSEM Project hi ha evidències clares de la identitat «social» específica de les iniciatives amb un model social-cooperatiu, que les diferencien de la resta de cooperatives convencionals. En primer lloc, perquè la seva missió social i les seves activitats econòmiques estan clarament entrelaçades, no es poden destriar; pràcticament totes les activitats productives que desenvolupen estan destinades a servir als seus objectius socials, ja sigui crear llocs de treball per a persones en situació de vulnerabilitat, contribuir al desenvolupament de la pròpia comunitat territorial, abordar problemes ecològics, enfortir financerament les entitats d'economia solidària (algunes de les iniciatives analitzades són cooperatives d'estalvi i préstec), etc.

En segon lloc, degut a l'interès general que persegueixen, són entitats que tendeixen a generar estructures de govern que impliquen una àmplia diversitat d'actors (a més de les persones treballadores) a les seves estructures de govern. Un exemple de compromís amb l'entorn és que tres quartes parts de les organitzacions amb un model social-cooperatiu tenen regles, recollides per la seva forma jurídica o pels seus estatuts, limitant la distribució dels beneficis o regulant una estricta distribució igualitària entre les seves membres, fet que, segons l'estudi, no sempre es compleix en altres tipus de cooperatives.

Derivat d'aquestes característiques, les organitzacions amb un model social-cooperatiu estan en millor posició per accedir a mercats públicament regulats, que alhora reforça l'assoliment de la seva missió i enforteix, en cercle virtuós, el compromís i funció social que realitzen.

5- United Nations (2018). Satellite Account on Non-profit and Related Institutions and Volunteer Work. Series F, 91, Rev. 1. Nova York.

6- United Nations (2003). Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts. Series F, 91. Nova York.

7- Els darrers resultats comparatius es recullen a: Lester M. Salamon, et al. (2013). The State of Global Civil Society and Volunteering: Latest findings from the implementation of the UN Nonprofit Handbook. Working Paper No. 49. Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, Baltimore.

8- Defourny, J., Nyssens, M. & Brolis, O. (2019). Mapping and Testing Social Enterprise Models Across the World: Evidence from the 'International Comparative Social Enterprise Models (ICSEM) Project', ICSEM Working Papers, 50.

3. Les cooperatives d'inclusió a Europa

Les cooperatives es troben expressament reconegudes pel Tractat de Roma (art. 48) com una forma empresarial específica i són diversos els documents, tant de la Comissió, del Consell Econòmic i Social, com del Parlament, que es refereixen a les cooperatives com un agent econòmic i social clau per al desenvolupament de la Unió.

Tant les cooperatives, com l'economia social en sentit ampli, es troben avui incloses explícitament en l'estratègia europea en favor de l'ocupació. Per exemple, des de 1989 les directrius europees per als plans d'acció nacionals per l'ocupació vénen instant als Estats membres que informin de les iniciatives de promoció de l'economia social que desenvolupen i, des de 2001, conviden expressament als Estats membres perquè aprofitin al màxim les possibilitats que ofereix l'economia social per a la creació d'ocupació a nivell local.

El 2001 la Comissió Europea realitza un anàlisi sobre la realitat de les cooperatives a la Unió, doncs reconeix l'important paper econòmic i social que hi desenvolupen. Així mateix, identifica formalment per primer cop la creació recent de noves formes de cooperatives, especialment en els sectors: social i de salut, en els quals presten serveis, proporcionen ocupació i faciliten la participació en la vida social a col·lectius exclosos. «En nombrosos casos, les cooperatives estan fent possible que per primera vegada assumeixin responsabilitats empresarials "empresaris no tradicionals", és a dir, ciutadans que, sense el marc cooperatiu, estarien exclosos del món dels negocis»⁹.

A principis dels 2000 la Comissió identifica que en tots els Estats membres han sorgit empreses socials com a resposta a la pressió cada vegada major que sofreixen les estructures de l'Estat de benestar. Aquestes empreses adopten sovint la forma jurídica de cooperativa o d'associació amb activitat econòmica i, en el cas de les cooperatives, vénen enfortides per les regulacions específiques d'alguns Estats membres.

Amb aquestes noves formes legals, que regulen realitats cooperatives ja preexistents algunes d'elles amb dues dècades d'experiència, es pretén justificar l'acció de govern per al foment de: la prestació cooperativa de serveis socials i de benestar; la participació de les dones en el treball¹⁰; i la implicació en el procés de producció d'una àmplia varietat d'actors (persones treballadores, voluntàries, grups destinataris, organitzacions privades, etc.), incloses les administracions públiques.

Igual com vèiem en el cas de Catalunya, la majoria d'aquestes organitzacions tenen un origen de baix a dalt i les primeres experiències es remunten a principis de la dècada de 1970. En els anys posteriors a la recessió econòmica provocada per la «primera crisi del petroli» de 1973, els poders públics poden fer front a les necessitats creixents de la societat i el sistema tradicional d'organitzacions filantròpiques (com les que presten serveis socials ja al segle XIX i que més tard es transformarien en institucions quasi públiques) no està equipat per satisfer les necessitats d'una societat postindustrial. En conseqüència diferents grups socials prenen

les regnes i creen noves organitzacions d'activitat econòmica, però sense ànim de lucre que adopten, progressivament, comportaments emprenedors proporcionant nous serveis socials i organitzant la integració laboral de persones excloses.

A Itàlia la majoria d'aquestes organitzacions decideixen adoptar la forma cooperativa i, diferenciar-se de cooperatives tradicionals (que servien principalment als interessos i necessitats dels seus membres) autoanomenant-se «cooperatives de solidaritat social» o «cooperatives socials» (terme que avui dia permet agrupar les diferents fórmules arreu d'Europa). A partir dels anys vuitanta, aquestes noves cooperatives italianes juguen un paper creixent en el creixement del tercer sector italià, doncs reforcen el subministrament de serveis per a joves, gent gran, persones amb diversitat funcional, persones amb drogodependències o persones sense llar. Aquestes cooperatives també comencen a organitzar activitats per integrar persones excloses del mercat de treball. Les cooperatives socials, en el cas italià, van passar de ser petites organitzacions econòmiques a convertir-se gradualment en empreses de mida mitjana, fortament integrades en l'entorn local on desenvolupaven la seva activitat. Donada la necessitat de subministrar serveis socials, educatius i d'integració laboral, les cooperatives socials italianes havien d'interactuar amb les autoritats locals i les comunitats a les quals servien, guanyat progressivament el reconeixement dels poders públics. El 1991 Itàlia aprova la Llei 381 de cooperatives socials, que no només reconeix una nova forma de cooperativa, sinó que configura un nou tipus d'empresa amb un propòsit distintiu: perseguir l'interès general de la comunitat.

Aquesta llei servirà d'inspiració en anys posteriors a països com Portugal (1998) amb un decret llei específic per a les cooperatives de solidaritat social, Grècia (1999 i 2011) amb la regulació de les cooperatives socials de responsabilitat limitada, França (2001) amb la llei de «sociétés coopératives d'intérêt collectif», Polònia (2006) i la República Txeca (2012) amb les seves respectives lleis de cooperatives socials. Molts altres països introduiran modificacions en les seves lleis generals de cooperatives o introduiran la figura de la cooperativa social (o equivalent) en lleis cooperatives de recent aprovació (Alemanya, Àustria, Bulgària, Croàcia, Espanya i Hongria).

El 2004 la Comissió Europea adopta una comunicació sobre la promoció de societats cooperatives¹¹. La Comissió crida l'atenció als estats membres sobre la importància d'explorar el potencial integrador de les cooperatives i de reforçar el seu paper social i econòmic. La Comissió defensa que les cooperatives «exerceixen una funció cada vegada més important i positiva com a eina per aconseguir nombrosos objectius comunitaris en àmbits com la política d'ocupació, la integració social, el desenvolupament regional i rural, l'agricultura, etc.».

Durant els darrers 15 anys s'han desenvolupat marcs normatius, estatals i europeus, programes de foment del cooperativisme (especialment de «cooperatives socials»), fons i instruments públics de finançament, etc. El 2015 l'Institut EURICSE¹² (promogut per l'Aliança Cooperativa Internacional i per diferents institucions italianes) participa en l'orientació metodològica del document més recent publicat per la Unió Europea sobre empreses socials: «A map of social enterprises and their eco-systems in Europe»¹³. En ell les «cooperatives socials» hi tenen un especial protagonisme i reconeixement i, de fet, estan reconegudes com el model d'empresa social amb més trajectòria, més desenvolupat i millor reeixit a Europa, fins a la data¹⁴.

9- Comissió de les Comunitats Europees (2001). Las cooperativas en la Europa de las empresas, Bruselas, 7/1/2001.

10- Parlament Europeu (1998). Informe sobre el papel de las cooperativas en el crecimiento del empleo de la mujer. Comisión de Derechos de la Mujer (FEMM); ponent: Maria Paola Colombo Svevo (PE 225.925/fin. de 8.7.1998, p. 7).

11- Comissió Europea (2004). Comunicación de la Comisión al Consejo, al Parlamento Europeo, al Comité Económico y Social Europeo y al Comité de las Regiones sobre fomento de las cooperativas en Europa, COM(2004/18 final), disponible a: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2004:0018:FIN>

12- Acrònim d'European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises, EURICSE és una de les principals recercadores en el camp de les cooperatives, les empreses socials i altres organitzacions sense ànim de lucre dedicades a la producció de béns i serveis.

13- Unió Europea (2015). A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. Synthesis Report. Comissió Europea, Direcció General de Treball, Afers Socials i Inclusió. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

14- Veurem en annex una taula comparativa de marcs normatius a Europa de les cooperatives socials (en termes generals), que per a la nostra recerca hem equiparat al què hem anomenat cooperativisme d'inclusió sociolaboral.

4. Models de cooperativisme d'inclusió a Europa

País	Figura cooperativa i característiques	Marc normatiu regulador	Dimensió	Exemples	Fonts
Alemanya	Cooperatives amb objecte social (Sozialgenossenschaften). No tenen característiques pròpies.	Llei alemanya de cooperatives (SCE - Ausführungsgesetz, SCEAG) de 1889, revisada en diverses ocasions, la darrera el 2006 on s'introdueix que les cooperatives poden constituir-se amb objecte social o cultural, responent als interessos dels seus membres.	Dades no disponibles. Els anàlisis i fonts apunten que el seu nombre és testimonial.	<p><u>MutMacherMenschen eG</u></p> <p>En aquesta cooperativa social d'Augsburg, les persones amb discapacitat mental i diversitat funcional fabriquen productes d'alta qualitat en el camp de la conservació de la natura (caixes niu, cases d'ocells i abelles salvatges), que també comercialitza la cooperativa social.</p> <p><u>Die Werkstatt für Barrierefreiheit eG</u></p> <p>Cooperativa social que fa proves d'accessibilitat en instal·lacions, edificis, textos o llocs web, amb les persones amb diversitat funcional.</p>	<p>Birkhöizer, K. Social enterprise models in Germany. ICSEM Working Papers, núm. 2015-15.</p> <p>Ministeri d'Assumptes social, Treball i Família de Baviera https://sozialgenossenschaften.bayern.de</p>
Àustria	Àustria no té una figura jurídica legalment prevista de cooperatives amb finalitats socials.	Llei de Soceitats Cooperatives (Reichsgesetzblatt 1873/70), modificada per la Llei BGBI I núm. 112/2015.	Dades no disponibles. Els anàlisis i fonts apunten que el seu nombre és testimonial.	No s'han trobat exemples austríacs referenciats.	<p>Anastasiadis, M. i Lang, R. (2016). Social Enterprise in Austria: A Contextual Approach to Understand an Ambiguous Concept. ICSEM Working Papers, núm. 26.</p> <p>Institut de recerca per a cooperació i cooperatives https://www.wu.ac.at</p>
Bèlgica	Bèlgica no té una figura jurídica legalment prevista per a les cooperatives que s'orienten a la inclusió de persones en situació de vulnerabilitat, ja que les cooperatives en el seu conjunt tampoc tenen un marc legal propi.	Hi ha normatives estatals i normatives (diverses) de cadascuna de les tres regions en les que està dividit el país (Valona, Flamenca i Brussel·les). A més, tant a nivell estatal com regional hi ha diferents regulacions a les que les cooperatives es poden acollir. A nivell estatal: <ul style="list-style-type: none"> · Llei del 17 de juliol de 1989, per a agrupacions d'interès econòmic que adoptin la fórmula cooperativa; · Llei de Responsabilitat Limitada de 20 de juliol de 1991, per a cooperatives amb aquesta característica; · Llei de responsabilitat civil de 7 de maig de 1999, per a cooperatives amb responsabilitat il·limitada 	Dades no disponibles. Els anàlisis i fonts apunten que el seu nombre és testimonial.	Els anàlisis i fonts recullen que la tradició cooperativa belga tampoc s'orienta a aquestes finalitats d'inclusió, de manera que no hem trobat exemples o referències.	Huybrechts, B., Coord. (2016). Social Enterprise in Belgium: A Diversity of Roots, Models and Fields. ICSEM Working Papers, núm. 27.

Table 2: Types of WISE in Belgium

Type of activities	Walloon Region	Brussels-Capital Region	Flanders Region
Work integration of disabled people	Entreprises de travail adapté (ETA)	Entreprises de travail adapté (ETA)	Beschutte werkplaatsen (BW)
On-the-job training of the target public for a limited period	Entreprises de formation par le travail (EFT)	Ateliers de formation par le travail (AFT)	Werkvervangings-ondernemingen (WEE)
Work integration of people in difficulty	Entreprises d'insertion (EI)	Entreprises d'insertion (EI)	Invoegbedrijven (IB)
Work integration of people in difficulty on the labour market and development of proximity services	Initiative de développement de l'emploi dans les services de proximité à finalité sociale (IDES)	Initiative locale de développement de l'emploi (ILDE)	Lokale diensteneconomie (LDE)

Table 3: Presence of the different models in the different fields of activity

	Entrepreneurial non-profits	Social cooperatives	Social ventures
Work integration	X		(X)
Personal services	X		
Organic food & SFSCs	X	X	X
Social finance		X	X
Fair trade	X	X	X
Renewable energy		X	

País	Figura cooperativa i característiques	Marc normatiu regulador	Dimensió	Exemples	Fonts
Bulgària	<p>Bulgària no té una figura jurídica legalment prevista per a les cooperatives que s'orienten a la inclusió de persones en situació de vulnerabilitat. Tanmateix a Bulgària (com a Romania) les cooperatives són el primer actor generador d'ocupació per a persones amb diversitat funcional.</p>	Llei de Cooperatives, núm. 113/28.12.1999	<p>De 2.000 cooperatives registrades que ocupen 50.000 persones, 2.000 d'elles són persones amb diversitat funcional.</p> <p>Font: COOPilot.</p>	<p>Chernomorka (<i>Dona del Mar Negre</i>). Cooperativa creada el 1950 a la regió de les Burgas, al sud-est de Bulgària, per iniciativa de persones ferides a la guerra. Actualment integra 60 persones treballadores, el 57% tenen diversitat funcional, doncs és un dels seus principals objectius. L'activitat principal de la cooperativa és la producció de roba per a nadons i infants internacionals.</p>	<p>Jeliazkova, M. (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report: Bulgària. European Union. https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21572&langId=en</p> <p>Svetlana, B. (2017). National Report: Bulgària. COOPilot Project. https://www.coopilot-project.eu/wp-content/uploads/2017/10/National-Report-BULGARIA-COOPilot.pdf</p>
Croàcia	<p>Cooperatives socials:</p> <p>→ La seva finalitat principal és aconseguir la inclusió social, econòmica i laboral, així com per satisfer altres necessitats de persones en situació de vulnerabilitat, o per satisfer els interessos generals de la comunitat local.</p> <p>→ Les cooperatives socials estan obligades a invertir almenys la meitat dels seus beneficis en la millora i consecució dels objectius socials establerts en Estatuts.</p> <p>→ Les persones «en situació de vulnerabilitat» són aquelles que es troben en un «estat de necessitat social» d'acord amb la llei que regula la protecció social i la seguretat social de la ciutadania croata i la llei que regula la prohibició de la discriminació.</p>	Llei de Cooperatives, 2011, art. 11.	Dades no disponibles.	<p>Humana Nova, cooperativa creada el 2011 per donar feina principalment a persones amb discapacitats i persones socialment excloses (especialment persones majors de 50 anys i dones en l'atur de llarga durada). El 2018 donava feina a 23 persones, 15 d'elles amb discapacitats.</p> <p>Lika Coop, cooperativa de dones de zones rurals i afectades per la guerra, promoguda per l'associació Cenzura, que produeix i ven records originals i tradicionals de la zona de Lika.</p> <p>Ruke, cooperativa promoguda per l'associació Baranja (dedicada a prevenir la violència contra dones) que ocupa dones víctimes i dones amb poques oportunitats d'ocupació, a través de la producció i venda de verdures i la prestació de serveis d'atenció a la gent gran.</p>	Vidovi , D. i Baturina, D. (2016) "Social Enterprise in Croatia: Charting New Territories", ICSEM Working Papers, No. 32.
Espanya¹⁵	<p>Cooperativa d'iniciativa social (figura regulada a nivell estatal):</p> <p>→ Aquelles cooperatives que, sense ànim de lucre i amb independència de la seva classe, tenen per objecte social, bé la prestació de serveis assistencials mitjançant la realització d'activitats sanitàries, educatives, culturals o altres de naturalesa social, o bé el desenvolupament de qualsevol activitat econòmica que tingui per finalitat la integració laboral de persones que sofreixin qualsevol classe d'exclusió social i, en general, la satisfacció de necessitats socials no ateses pel mercat.</p> <p>Cooperativa sense ànim de lucre (figura regulada a nivell estatal): aquelles que gestionin serveis d'interès col·lectiu o de titularitat pública, així com les que realitzin activitats econòmiques que condueixin a la integració laboral de les persones que pateixin qualsevol tipus d'exclusió social i en els seus Estatuts recullin expressament:</p> <p>→ Que els resultats positius que es produeixin en un exercici econòmic no podran ser distribuïts entre els seus socis.</p> <p>→ Les aportacions dels socis al capital social, tant obligatòries com voluntàries, no podran reportar un interès superior a l'interès legal dels diners, sense perjudici de la possible actualització d'aquestes.</p> <p>→ El caràcter gratuït de l'acompliment dels càrrecs del Consell Rector, sense perjudici de les compensacions econòmiques procedents per les despeses en els quals puguin incórrer els consellers en l'acompliment de les seves funcions.</p> <p>→ Les retribucions dels socis treballadors o, en el seu cas, dels socis de treball i dels treballadors per compte d'altri no podran superar el 150 per 100 de les retribucions que en funció de l'activitat i categoria professional, estableixi el conveni col·lectiu aplicable al personal assalariat del sector.</p>	<p>Ley 27/1999, de 16 de julio, de Cooperativas</p> <p>Aquesta llei regula les cooperatives que desenvolupen la seva activitat en aquelles Comunitats Autònomes que no tinguin llei pròpia, així com les ciutats de Ceuta i Melilla.</p> <p>Tenen la seva pròpia llei de cooperatives: Andalusia, Aragó, Astúries, Cantàbria, Castella-La Mancha, Castella Lleó, Catalunya, Comunitat Valenciana, Extremadura, Euskadi, Galícia, Illes Balears, La Rioja, Madrid, Múrcia i Navarra.</p> <p>Les cooperatives d'iniciativa social i altres anàlogues reben noms diferents en cadascuna de les Comunitats Autònomes.</p> <p>Llei 44/2007 de regulació de les empreses d'inserció</p>	<p>825 (2000), Font: COCETA.</p> <p>566 (2009), Font: ICSEM.</p> <p>634 (2017), Font: Ministerio de Trabajo, Migraciones y Seguridad Social.</p>	<p>Legislacions autonòmiques a: https://www.cepes.es/social/entidades_cooperativas</p> <p>Las cooperativas de trabajo asociado en la Iniciativa Social https://coceta.coop/estudio-iniciativa-social.asp</p> <p>Díaz-Foncea, M., Coord. (2017). Social Enterprise in Spain: A Diversity of Roots and a Proposal of Models. ICSEM Working Papers, núm. 29.</p> <p>Bretos, I., Díaz-Foncea, M. i Marcuello, C. (2020) La cooperativa de iniciativa social: un modelo de empresa social en España. REVESCO Revista de Estudios Cooperativos, vol. 135, e69186. https://dx.doi.org/10.5209/reve.69186</p>	

15- Una bona descripció comparada es pot trobar a: Fajardo, I.G. (2013). Las cooperativas sociales: entre el interés mutualista y el interés general. Tirant lo Blanch, València.

País	Figura cooperativa i característiques	Marc normatiu regulador	Dimensió	Exemples	Fonts
França	<p>Cooperativa d'interès col·lectiu (Société coopérative d'intérêt collectif – SCIC). Es caracteritza per:</p> <ul style="list-style-type: none"> → Les SCICs són empreses regulades pel Codi de comerç francès. Poden adoptar la forma d'una societat anònima (SA amb un consell d'administració i conseller delegat, o SA amb un consell supervisor i un consell d'administració), o la d'una societat de responsabilitat limitada (SARL). Una associació o una societat anònima poden convertir-se en SCIC. La decisió de modificar els seus estatuts per transformar-se en SCIC no comporta la creació d'una nova persona jurídica. → Inscrit al Registre de Comerç i Empreses i subjecte a impostos comercials. → Almenys el 57,5% del resultat ha de ser assignat a reserves indivisibles. → Es troba subjecta a un procediment de revisió de cinc anys per analitzar el desenvolupament del projecte cooperatiu sobre la base, entre altres coses, d'informes anuals de gestió. → Respon a un interès col·lectiu que defineix el seu caràcter d'utilitat social. → Està ancorada a una àrea geogràfica, a una comunitat professional o a un públic específic → Pot desenvolupar qualsevol tipus d'activitat econòmica. → Permet associar qualsevol persona física o jurídica de dret privat o públic al voltant del projecte comú. Per configurar un SCIC s'han d'associar necessàriament: <ul style="list-style-type: none"> > Persones treballadores (o en el seu defecte productores, agricultores, artesanes, etc.). > Beneficiàries (clientela, proveïdores, voluntariat, etc.). > Un tercer tipus de soci segons els objectius de la cooperativa (empresa privada, finançadora, associació, etc.). → Les autoritats locals, les seves associacions i organismes públics supralocals poden convertir-se en socis i ocupar fins al 50% del capital. <p>Cooperatives d'activitat i ocupació i emprenedoria assalariada (CAE). La llei defineix les missions i les normes de funcionament de la cooperativa d'activitat i ocupació (CAE) i l'estatus d'«empresària-assalariada». Aquesta última és una persona física que crea i desenvolupa una activitat econòmica beneficiant-se del suport individualitzat i dels serveis agrupats implementats per la CAE amb l'objectiu de convertir-se en sòcia en un termini de 3 anys des del final del seu contracte amb la cooperativa.</p>	<p>Llei de Cooperatives, núm. 47-1775, de 1947.</p> <p>Llei 2001-624, de juliol del 2001, de cooperativa d'interès col·lectiu.</p> <p>Llei de l'economia social i solidària, de 2014.</p>	<p>974 SCICs amb 80.507 associats i 8.903 persones treballadores (2020), Font: SCIC.</p> <p>150 CAE amb 12.000 membres (2020), Font: SCOOP.</p>	<p>Es poden consultar molts exemples d'SCICs a: https://www.les-scic.coop/sites/fr/les-scic/filieres/filieres.html</p> <p>Elycoop (CAE situada a Lió) https://www.elycoop.fr</p>	<p>SCIC: https://www.les-scic.coop</p> <p>CAE: https://www.les-scop.coop/les-cae</p> <p>Fraisse, L., Gardin, L., Laville, J.-L., Petrella, F. and Richez-Battesti, N. (2016). Social Enterprise in France: At the Crossroads of the Social Economy, Solidarity Economy and Social Entrepreneurship? ICSEM Working Papers, núm. 34.</p>
Grècia ¹⁶	<p>Hi ha dos tipus de cooperatives d'orientació social:</p> <p>Cooperativa social de responsabilitat limitada (Koi.S.P.E.), que té com a finalitat la producció i el subministrament de béns i la prestació de serveis en l'àmbit de l'atenció social (social assistència sanitària) a grups específics de la població (vellesa, infància, persones amb discapacitat o malaltia crònica).</p> <p>Cooperativa social (Koin.S.E.P.), que pot tenir com a finalitat:</p> <ul style="list-style-type: none"> → La inclusió socioeconòmica de persones que pertanyen a «grups vulnerables de la població» principalment mitjançant la integració laboral. S'anomenen cooperatives d'inclusió. → La producció i el subministrament de béns i la prestació de serveis per a la satisfacció de necessitats col·lectives (cultura, medi ambient, ecologia, educació, serveis d'interès comú, manteniment d'oficis tradicionals, sortida productes locals, etc.). S'anomenen cooperatives amb finalitat productiva. 	<p>Llei 2716/99 (article 12) de cooperatives socials de responsabilitat limitada (Koi.S.P.E.), 1999.</p> <p>Llei 4019/2011 d'economia social, emprenedoria social i cooperatives socials (Koin.S.E.P.), 2011.</p> <p>Llei 4430/2016 d'Economia Social i Solidària, 2016.</p>	<p>530 Koin.S.Ep. i 10 Koi.S.P.E. (Jul 2014), Font: ICSEM.</p>	<p>Women's agro-tourist cooperatives</p>	<p>Fajardo, G. i Frantzeskaki, M. (2017). La economía social y solidaria en Grecia. Marco jurídico, entidades y principales características. REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos. http://dx.doi.org/10.5209/REVE.58135</p> <p>Ketsetzopoulou, M. i Chiaf, E. (2012).</p> <p>Benchmarking study on social entrepreneurship. Innovative Social Development Network.</p>

16- Un anàlisi detallat es pot trobar a: Fajardo, G. i Frantzeskaki, M. (2017). La economía social y solidaria en Grecia. Marco jurídico, entidades y principales características. REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos. <http://dx.doi.org/10.5209/REVE.58135>

Itineraris des dels marges

País	Figura cooperativa i característiques	Marc normatiu regulador	Dimensió	Exemples	Fonts
Hongria	<p>Cooperativa social</p> <p>«Cooperatives que tenen com a objectiu crear oportunitats de treball i facilitar-les a un altre significa la millora d'altres necessitats socials dels seus membres desfavorits».</p>	Llei X de 2006 sobre cooperatives (2006. évi X. törvény a szövetkezetekről).	490 (2013), Font: ICSEM. 587 (2015), Font: National Alliance of Social Co-Operatives (NAoSCo – SzOSzöv).	<p><u>Strázsa Tanya</u>, gestiona una pensió per a famílies i grups que desitgin passar temps a la natura, tenir contacte amb animals de granja. La cooperativa dóna feina a persones amb discapacitat mental i les seves instal·lacions estan adaptades.</p> <p><u>Barnabee's</u>. Cooperativa social de serveis web d'alta qualitat, que dona feina a persones amb discapacitat i a persones que busquen la seva primera feina.</p> <p><u>Völgység Kincse</u>. Cooperativa social de fabricació de sucres de fruita i derivats, que dóna feina a persones amb discapacitat.</p>	<p>Fekete, É. G., Hubai, L., Kiss, J. i Mihály, M. (2017). Social Enterprise in Hungary. ICSEM Working Papers, núm. 47.</p> <p>Kabai, G., Kovács, G. i Nagy, P. (2017). SENITEL Project Country Report: Hungary. https://www.interreg-central.eu/Content.Node/documents/Country-report-Hungary.docx</p>
Itàlia	<p>Cooperativa social:</p> <p>→ Són aquelles cooperatives que persegueixen interessos generals de la comunitat i la promoció de la integració social de la ciutadania mitjançant: (a) la gestió de serveis socials, assistencials o educatius, o (b) la realització de qualsevol activitat amb l'objectiu de proporcionar ocupació a persones excloses, les quals formen part de la base social amb dret a vot dins la cooperativa</p> <p>→ No poden distribuir més del 70% del total beneficis, i el 30% restant poden remunerar-se amb un límit del 4-5% d'interès.</p> <p>→ No poden distribuir cap actiu entre els seus membres en cas de tancament, fusió o fallida.</p> <p>→ Poden incloure membres voluntàries i aquestes poden confirmar fins el 50% de la base social de la cooperativa. Les persones voluntàries poden votar però no percebre cap remuneració per la seva participació.</p> <p>La llei reconeix quatre tipus de cooperatives socials:</p> <p>→ Les que només realitzen les activitats descrites en el punt (a) i es coneixen com a «cooperatives socials de tipus A».</p> <p>→ Les que només realitzen les accions a què es refereix el punt (b), i en les que les persones excloses han de constituir almenys el 30% del nombre total de treballadores i la seva ocupació en el mercat regular ha de ser l'objectiu final de la; aquestes cooperatives s'anomenen «cooperatives socials de tipus B».</p> <p>→ Les que realitzen activitats tant del model A com del B, i se les anomena «cooperatives socials mixtes».</p> <p>→ Consorcis de cooperatives socials.</p>	Llei 381, de 8 de novembre de 1991, de disciplina de les cooperatives socials (Legge n. 381 dell' 8 novembre 1991, Disciplina delle cooperative sociali).	14.263 (gener 2019), Font: ISTAT	Gairebé un centenar d'exemples es poden consultar al web de la Federació de Cooperació del Trentino: https://www.cooperazionetrentina.it/Cooperative	<p>Fici, A. (2015). La función social de las cooperativas: notas de derecho comparado. REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos, 117, 77-98. https://doi.org/10.5209/rev_REVE.2015.v117.48146</p> <p>Borzaga, C., Poledrini, S. i Galera, G. (2017). Social Enterprise in Italy: Typology, Diffusion and Characteristics. ICSEM Working Papers, núm. 44.</p>
Polònia	<p>Cooperativa social</p> <p>Hi ha dos tipus de cooperatives socials a Polònia:</p> <p>→ Cooperatives socials de persones físiques: necessiten un mínim de cinc persones sòcies en situació d'atur, discapacitats o altres persones en risc d'exclusió esmentades a l'art. Article 4 (1) de la Llei de cooperatives socials, i com a mínim el 50% de les persones en risc d'exclusió social ocupades a la cooperativa han de ser membres de la cooperativa.</p> <p>→ Cooperatives socials de persones jurídiques: poden ser creada per un mínim de dues entitats, incloses entitats sense ànim de lucre, persones jurídiques de caràcter religiós i entitats de govern local. La cooperativa està obligada a contractar almenys 5 persones previstes a l'art. Article 4 (1) de la Llei de cooperatives socials. Els governs locals reserven una part dels seus fons per a la compra de béns i serveis en aquestes cooperatives, incloses aquelles a les que pertanyen.</p>	<p>La cooperativa social es va introduir a Polònia mitjançant la Llei del 20 d'abril de 2004 sobre promoció de l'ocupació i les institucions del mercat laboral, que al mateix temps va modificar la Llei del 16 de setembre de 1982, la Llei de cooperatives.</p> <p>Posteriorment es va legislar una regulació específica i la seva base legal actual del funcionament és la Llei de 27 d'abril de 2006 sobre cooperatives socials (Ustawa z 27 kwietnia 2006 o spółdzielniach społecznych).</p>	900 aprox. (2014), Font: ICSEM.	El govern polonès té una base de dades on recull informació de les cooperatives socials creades:	<p>https://pl.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%B3%C5%82dzielnia_spo%C5%82eczna#cite_note-3</p> <p>Ciepielewska-Kowalik, A., Pielński, B., Starnawska, M. i Szymańska, A. (2015). Social Enterprise in Poland: Institutional and Historical Context. ICSEM Working Papers, núm. 11.</p>

Itineraris des dels marges

País	Figura cooperativa i característiques	Marc normatiu regulador	Dimensió	Exemples	Fonts
Portugal	<p>Cooperativa de solidaritat social</p> <p>Són cooperatives que mitjançant la cooperació i l'assistència mútua dels seus membres, responen als objectius següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> → Suport a grups vulnerables, especialment als infants i joves, persones amb diversitat funcional i gent gran; → Suport a les famílies i a les comunitats de grups socialment desfavorits, per tal de millorar la seva qualitat de vida i la seva inserció socioeconòmica; → Suport a ciutadania portuguesa resident a l'estranger i ajut després del seu retorn; → Desenvolupament de programes de suport a situacions de malaltia, vellesa, diversitat funcional o situacions de greu dificultat econòmica; → Promoció de l'accés a l'educació, la formació i integració professional, de grups socials desfavorits. <p>Els membres d'aquesta tipologia de cooperatives poden ser tant les persones treballadores com les persones reben els serveis de la cooperativa o les seves famílies.</p> <p>· Private Institutions of Social Solidarity (IPSS)</p>	<p>Llei 51/96 de Codi Cooperatiu, ampliada pel Decret llei núm. 7/98 pel què es reglamenta el règim jurídic de les cooperatives de solidaritat social, vigent des de 1998.</p> <p>Decret llei núm. 119/83 pel què d'aprova l'Estatut de les institucions privades de solidaritat social-</p>	5.000 (2014) IPSS registrades a la seguretat social portuguesa, de les quals 108 eren cooperatives de solidaritat social, Font: ICSEM.	<p>APROXIMAR, una cooperativa de solidaritat social creada el 2006 per un grup de professionals que presta serveis en el camp de l'educació, el sistema de justícia penal, l'emprenedoria i ocupabilitat, l'envelliment actiu i l'atenció a la dependència.</p> <p>Es poden consultar les membres de la Federació Nacional de Cooperatives de Solidaritat Social a: https://www.fenacerci.pt/fenacerci/associadas/</p>	
República Txeca	<p>Cooperativa social.</p> <p>És aquella que desenvolupa activitats econòmiques productives destinades a la integració professional i social de persones excloses. Aquestes cooperatives tenen més del 50% de les persones treballadores en situació de vulnerabilitat. La seva incorporació a les cooperatives s'ha de fer a través de les Oficines de Treball oficials.</p> <p>Les cooperatives socials desenvolupen serveis en els camps de la creació d'ocupació, els serveis socials i de salut, l'educació, l'habitatge i el desenvolupament sostenible. A diferència de la resta de persones jurídiques sense ànim de lucre recollides al Codi civil txec, (associacions, fundacions, fons i instituts), les cooperatives pràcticament no poden realitzar activitats econòmiques secundàries: una cooperativa només pot realitzar l'activitat per a la qual es va fundar.</p> <p>D'acord amb la llei de corporacions empresarials, les cooperatives socials no tenen dret a cap avantatge específic ni benefici.</p>	Llei de corporacions empresarials núm. 90/2012. Vigent des de 2014.	43 (2020), Font: Unió txeca de cooperatives productives.	<p>Es poden consultar les cooperatives socials associades a la Unió txeca de cooperatives productives: http://www.scmvd.cz/en/production-co-operatives/employers-of-disabled-citizens/52-production-cooperatives-employing-disabled-people</p>	Dohnalová, M., Guri, D., Hrab tová, J., Legnerová, K. i Šlechtová, V. (2015). Social Enterprise in the Czech Republic. ICSEM Working Papers, núm. 24.
Regne Unit	<p>Companyia d'interès comunitari (CIC)</p> <p>No són cooperatives, però sí «empreses comunitàries de base social compartida» que es caracteritzen per:</p> <ul style="list-style-type: none"> → Promoure un propòsit social. → Realitzar lliurement qualsevol tipus d'activitat econòmica. → Restringir la distribució de beneficis i bloquejar els actius, establint límits a la rendibilitat del capital que pot pagar als accionistes. → Implicar dels grups d'interès de la comunitat en les seves activitats. → Complir amb l'obligació d'informar anualment de la consecució del seu propòsit social. <p>Una CIC pot adoptar una de les tres formes d'empresa existents al Regne Unit:</p> <ul style="list-style-type: none"> → Societat limitada; aquesta no té capital social i no distribueix beneficis. → Empresa privada limitada per accions; sí pot distribuir beneficis, si bé limitadament. → Societat pública limitada. 	Llei anglesa de societats de 2004 i el reglament específic The Community Interest Company (CIC) Regulations de 2005.	18.904 (2020), Font: CIC Regulator Annual Report 2019 to 2020.	Llistat de CIC registrades a novembre de 2020	<p>https://www.gov.uk/government/organisations/office-of-the-regulator-of-community-interest-companies</p> <p>Spear, R., Teasdale, S., Lyon, F., Hazenberg, R., Aiken, M., Bull, M. i Kopec, A. (2017). Social Enterprise in the UK: Models and Trajectories. ICSEM Working Papers, núm. 40.</p>

